

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ІНКЛЮЗИВНИЙ ОЗДОРОВЧИЙ ЛІТНІЙ ТАБІР

Навчально-методичний довідник

Умань
2021

УДК 379.81-056.2(03)

I-65

Колектив авторів: Кравченко О. О., Міщенко М.С., Резніченко І. Г.,
Молоченко І. А., Поліщук О. Р., Чупіна К. О.

Рецензенти:

Ржевський Г. М., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, директор центру психологічного забезпечення професійної діяльності КНТЕУ;

Бездень В. М., заслужений працівник освіти України, заступник генерального директора з виховної роботи ДП УДЦ «Молода гвардія»;

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

*Рекомендовано Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол №18 від 22 червня 2021 року)*

I-65 **Інклюзивний** оздоровчий літній табір : навч.-метод. довідник / Кравченко О. О., Міщенко М. С., Резніченко І. Г. [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Візаві, 2021. – 311 с.

У навчально-методичному довіднику розглянуто особливості роботи в інклюзивному оздоровчому таборі, методика роботи з дітьми з особливими освітніми потребами за нозологіями, діяльність педагогів-організаторів в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Видання буде корисне для організаторів інклюзивного оздоровчого літнього дитячого відпочинку, а також для педагогів-організаторів, вчителів, психологів, соціальних працівників.

Навчально-методичний довідник підготовлений за результатами науково-дослідної теми «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» (державний реєстраційний номер: 0119U103978) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

Вступ		4
1.	Інклюзивний оздоровчий літній табір: теоретичний аспект	12
2.	Підготовка до інклюзивної табірної зміни	15
3.	Інфраструктура інклюзивного оздоровчого літнього табору	19
4.	Організація інклюзивної табірної зміни	45
5.	Батьки особливих дітей: як підготувати їх до поїздки дитини в табір	54
6.	Професійні вимоги до педагогів-організаторів інклюзивного оздоровчого літнього табору	65
7.	Написання програми інклюзивної зміни	74
8.	Особливості роботи з дітьми з інвалідністю за нозологіями в умовах інклюзивного оздоровчого літнього табору	85
9.	Досвід роботи інклюзивного оздоровчого літнього табору в Україні та за рубежом	173
10.	Використання природотерапії як технології корекції здоров'я вихованців під час інклюзивної табірної зміни	183
11.	Роль театральної діяльності у формуванні інклюзивного соціокультурного середовища	197
12.	Арт-терапія в роботі з дітьми з особливими потребами	201
13.	Організація діяльності інклюзивного табору засобом музейної педагогіки	205
Додатки		215
Список використаних джерел		307

ВСТУП

Організація літнього відпочинку – один з найважливіших аспектів соціально-виховної діяльності, оздоровлення, відпочинку та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді. Організована діяльність в літній період дозволяє зробити педагогічний процес безперервним на протязі всього року, адже, на сьогоднішній день дитячий літній оздоровчий табір є установою, що не тільки здійснює оздоровлення і відпочинок дітей, а й виконує освітню і виховну функцію.

Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» визначає основні засади державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, повноваження органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, правові, фінансові та організаційні засади утворення і діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, права, обов'язки та відповідальність усіх учасників процесу.

Відпочинок – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом відпочинкової зміни.

Оздоровлення – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни;

Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до

державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку.

Відповідно до Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» існує така типологія змін:

- відпочинкова зміна – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 14 днів;

- оздоровча зміна – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 21 дня, протягом якого дитина отримує послуги з оздоровлення та відпочинку;

- профільна зміна (туристична, спортивна, додаткової освіти: юних біологів, математиків, екологів тощо) – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, протягом якого дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс послуг, спрямованих на розвиток певних здібностей та інтересів;

- тематична зміна – оздоровча або відпочинкова зміна, протягом якої дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс додаткових послуг, спрямованих на розвиток її здібностей та інтересів за напрямками позашкільної освіти, фізичної культури та спорту, соціальної реабілітації, соціального захисту тощо за спеціальною програмою.

Відповідно до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» серед принципів державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей є: рівність прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок; створення умов для зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей шляхом належної організації оздоровлення та відпочинку; надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітям, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки.

Відповідно до Статті 7 цього ж закону: «Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень забезпечують: реалізацію державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, розроблення і виконання відповідних регіональних програм;

оздоровлення та відпочинок дітей, у першу чергу дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, протягом року тощо» [12].

Відповідно до Статті 9 ЗУ «Про оздоровлення та відпочинок дітей»:

1. Державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку дітей є складовою державних соціальних стандартів.

2. Складовими державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей є: нормативи матеріально-технічного забезпечення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку інвентарем та обладнанням для надання медичних послуг, організації виховного процесу та дозвілля дітей, у тому числі національно-патріотичного виховання; нормативи розміщення дітей для оздоровлення та відпочинку на території, у будинках і приміщеннях дитячих закладів оздоровлення та відпочинку; норми забезпечення дітей повноцінним харчуванням у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку відповідно до фізіологічних потреб і енерговитрат.

Відповідно до Статті 13 «Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку»:

«Оздоровлення та відпочинок дітей може здійснюватися у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку протягом року, сезонно, під час канікул, цілодобово, протягом дня.

Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку за своїми організаційно-правовими формами може бути державної (заснований на державній формі власності), комунальної (заснований на комунальній формі власності) або приватної (заснований на приватній формі власності) форми власності.

Діти, які потребують особливих умов для оздоровлення, оздоровлюються у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в супроводі батьків або інших законних представників, соціальних працівників тощо.

Оздоровлення та відпочинок дітей, які потребують особливих умов для оздоровлення, здійснюються у спеціально пристосованих дитячих закладах оздоровлення та відпочинку або в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку із спеціально обладнаними місцями.

Перебування разом з дітьми у закладах оздоровлення та відпочинку осіб, зазначених в абзацах третьому, п'ятому і шостому цієї частини, здійснюється за рахунок коштів таких осіб, благодійної допомоги тощо» [12].

До дитячих закладів оздоровлення належать:

– дитячий заклад санаторного типу – заклад, у якому діти перебувають цілодобово і де поряд з оздоровчими надається комплекс медичних послуг, спрямованих на поліпшення стану їхнього здоров'я, запобігання захворюванням. З урахуванням природно-кліматичних умов, наявної лікувально-оздоровчої бази, кадрового забезпечення такі заклади можуть бути спеціалізованими;

– дитячий центр – заклад, що функціонує протягом року, в якому діти перебувають цілодобово. Центр має відповідне кадрове забезпечення, спеціально відведену територію, матеріально-технічну базу, які відповідають санітарно-гігієнічним нормам, для організації оздоровлення, відпочинку та навчання дітей;

– позаміський заклад оздоровлення та відпочинку – заклад, що функціонує протягом року, сезонно або під час канікул, у якому діти перебувають цілодобово. Заклад повинен мати спеціально відведену територію, що знаходиться в курортній або заміській зоні, матеріально-технічну базу, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам, кадрове забезпечення для організації оздоровлення. Відповідний заклад також може належати до закладу відпочинку [12].

До дитячих закладів відпочинку належать:

– табір з денним перебуванням – табір, тимчасово утворений у навчальному закладі, закладі культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, в якому забезпечується належний догляд за дітьми, виховний процес, їх повноцінне дозвілля, розвиток творчих здібностей та інтересів і де діти перебувають протягом дня, але не менше 6 годин;

- дитячий заклад праці та відпочинку – заклад з денним або цілодобовим перебуванням, у якому поряд з відпочинком організовується трудова діяльність з метою формування у дітей трудових інтересів і навичок;

- наметове містечко – тимчасово діючий заклад з денним або цілодобовим перебуванням, облаштований на спеціально відведеній території, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам та нормам, у якому здійснюється комплекс заходів, спрямованих на формування у дітей навичок безпечної життєдіяльності, самообслуговування, колективізму.

Дитячий оздоровчий табір є позашкільним виховним закладом, що створюється з метою зміцнення здоров'я, організації літнього відпочинку, задоволення інтересів і духовних потреб підлітків; при цьому стратегічними завданнями його діяльності є:

- пропаганда здорового способу життя, формування культури здоров'я;

- забезпечення належних умов для повноцінного оздоровлення та відпочинку дітей, розвитку їх творчих здібностей шляхом проведення занять фізичною культурою, туризмом, правоохоронною та краєзнавчою роботою, суспільно корисною працею, а також на основі добровільного вибору видів діяльності за інтересами, дозвілля тощо [8].

Ключова ідея інклюзивного підходу – не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості. Соціум має бути максимально адаптований до людей з інвалідністю. Інклюзія це процес включення осіб з інвалідністю в активне суспільне життя. В даному контексті проблема здоров'я (особливі потреби) не розглядається як характеристика людини, це перш за все, проблема соціальна, оскільки вона зумовлена непристосованістю оточення, а саме соціальної інфраструктури та ставленням соціуму до людей з особливими потребами.

Разом з вибором цінностей західного світу, визнанням основних міжнародних стандартів в галузі прав людини, (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права дитини, про права інвалідів,), Україна взяла на себе зобов'язання щодо надання дітям з інвалідністю можливості в повному обсязі користуватися всіма правами людини і нарівні з іншими дітьми мати право на освіту, разом з іншими брати участь в спортивних заходах, у проведенні дозвілля та відпочинку. Необхідність інтегрування дітей з інвалідністю зазначена в офіційних документах на рівні постанов Кабінету Міністрів України та державних програм. Зокрема, в Указі Президента України «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов з життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», наказах Міністерства освіти і науки України вказується на рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами за рахунок створення інклюзивного освітнього середовища.

Діти з інвалідністю так само, як і діти зі станом здоров'я та розвитку в межах вікової норми, мають конституційне право розвиватися відповідно до своїх здібностей, брати участь у житті суспільства, використовувати свій інтелектуальний і творчий потенціал. Їх успішна соціалізація та самореалізація у суспільному житті мають бути забезпечена на рівні всіх структурних компонентів освіти: дошкільної, середньої та позашкільної.

Відповідно до Концепції Державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року: «нерозв'язаними залишаються питання надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітям, які потребують особливих умов для оздоровлення. З огляду на це важливим є впровадження у сферу оздоровлення та відпочинку дітей принципу інклюзивності з метою забезпечення рівних можливостей та недискримінації в отриманні дітьми послуг з оздоровлення та відпочинку. Незадовільний матеріально-технічний стан закладів є основною причиною недоступності послуг для дітей зазначеної категорії». Таким чином, метою Програми є забезпечення належної якості та доступності послуг з оздоровлення та відпочинку дітей, організація

реабілітації дітей з інвалідністю, запобігання інвалідизації дітей, збереження, удосконалення та розвиток мережі дитячих оздоровчих закладів, наметових містечок, створення в них безпечних умов перебування та збільшення кількості дітей, охоплених послугами з оздоровлення та відпочинку. Також Програма передбачає використання потенціалу громадських об'єднань в організації відпочинку дітей [17].

Сучасні дитячі заклади оздоровлення та відпочинку різних рівнів покликані забезпечити відновлення життєвих сил дитини та створити умови для її особистісного розвитку. Педагогічна практика даних закладів спрямована на вирішення основних завдань позашкільної освіти та реалізацію основних напрямів позашкільної освіти: національно-патріотичного, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, фізкультурно-спортивного; соціально-реабілітаційного та ін.

Відповідно до «Державного соціального стандарту оздоровлення та відпочинку дітей» у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку необхідним є проведення виховної діяльності:

- організація діяльності гуртків і клубів за інтересами, дитячих студій, творчих майстерень тощо;
- проведення олімпіад, конкурсів знань, виставок технічної та художньої творчості, зустрічей з діячами науки тощо;
- організація розвивальних та інтелектуальних ігор; організація краєзнавчої та екологічної роботи;
- проведення дискотек, танцювальних вечорів, концертів художньої самодіяльності;
- організація дитячих свят (відкриття та закриття зміни, пам'ятні дати тощо);
- організація екскурсій;
- демонстрація художніх і науково-популярних фільмів, відеофільмів, мультфільмів, які відповідають віку дітей та не суперечать нормам суспільної моралі;

- організація перегляду спектаклів театрів юного глядача, театрів для дітей та інших творчих;
- організація виступів музичних і музично-танцювальних колективів [9].

У відповідності до вимог позашкільної освіти, освітньо-виховне середовище дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, акцентоване на: створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей; залучення до активної комунікації та творчості; формування соціальних компетентностей; створення умов для самовизначення та самореалізації. Інклюзія в системі дитячого оздоровлення та відпочинку дозволить організувати оздоровлення та відпочинок дітей з інвалідністю у сучасних дитячих оздоровчих закладах усіх рівнів де створені відповідні умови для активного відпочинку.

Сьогодні в Україні кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які можуть забезпечити реалізацію державної політики у сфері інклюзивного відпочинку досить обмежена. Саме це і стало причиною до написання методичних рекомендацій, що будуть корисні для організаторів інклюзивного оздоровчого літнього дитячого відпочинку.